

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta Ivara Kalviņa uzruna LZA rudens pilnsapulces dalībniekiem, 2021. gada 25. novembrī

Dāmas un kungi!

LZA rudens pilnsapulce notiek trauksmainā un saspringtā laikā, kad visa pasaule cīnās ar Covid-19 pandēmiju, kas ir prasījusi milzīgus cilvēku upurus un vienlaicīgi nesusi arī ārkārtīgi lielus ekonomiskos zaudējumus.

Pēdējie divi gadi ir izgaismojuši akūtu nepieciešamību pārvērtēt zinātnes un inovācijas lomu ne tikai cīņā ar Covid-19, bet arī cenšoties novērst arvien skarbākas klimata izmaiņas uz mūsu planētas Zeme, ko ar savu darbību un populācijas izaugsmi ir izraisījusi pati cilvēce.

Ir pilnīgi skaidrs, ka globālās krīzes nevar novērst, darbojoties izolēti – atsevišķu valstu vai reģionu ietvaros. Šeit ir nepieciešams jauns saprašanās un sadarbības līmenis ne tikai politiķu un valdību līmenī, bet pirmām kārtām jau tautu un tās zinātnieku, pētnieku un inženieru līmenī.

Pirmo reizi notiek bezprecedenta informācijas apmaiņa attiecībā uz Covid-19 apkarošanas metodēm, vakcīnu izstrādi un pielietošanu, jaunu zāļu un ārstēšanas metožu izstrādi un ieviešanu klīniskajā praksē. Mēs vērojam ārstu un citu veselības aprūpes sistēmas darbinieku pašai ziedzīgu darbu cīņā par sasirgušo dzīvībām un veselību.

Mēs esam lepnī, ka arī Latvijas mediķi, tostarp mūsu Zinātņu akadēmijas locekļi ir šajā cīņā iesaistījušies. Mūsu kolēģi no LZA vadīja un līdzdarbojās valsts pētījumu programmā *Covid-19 seku mazināšanai*, ļoti īsā laikā veicot nozīmīgus pētījumus ne tikai Covid-19 pacientu diagnostikas un ārstēšanas metožu izstrādē, bet arī citu zinātņu nozaru speciālistiem meklējot inovatīvus inženiertehniskos risinājumus dažādu ar šo epidēmiju saistītu problēmu risināšanā, jaunu dezinfekcijas līdzekļu izstrādē, farmakoloģiskos pētījumos atklājot jau zināmu zāļu izmantošanas iespējas Covid-19 pacientu ārstēšanā un rehabilitācijā.

Covid-19 problemātikai tika veltītas vairākas LZA ĶBMN sēdes, kurās vadošie valsts speciālisti ziņoja gan par savu pētījumu rezultātiem, gan arī par Covid-19 problemātiku un risinājumiem, kas rasti citviet pasaulē. Minēsim kaut vai dažas: *“Covid-19 Latvijā: pētniecība un prakse”*, *“Jaunu pret - koronavīrusu terapijas un profilakses līdzekļu izstrāde”*, *“Jaunās tehnoloģijas Covid-19 pacientu tēmētai monitorēšanai, testēšanai un terapijai”*, *“SARS CoV2 izplatības monitorings un ierobežošana apkārtējā vidē”*. Par šo un arī virkni citu tēmu izpildes

rezultātiem ziņoja mūsu akadēmiķi – Jānis Kloviņš, Kaspars Tārs, Valdis Pīrāgs, Modra Murovska, Ludmila Vīksna, Maija Dambrova, Kristaps Jaudzems, Tālis Juhna, Aivars Bērziņš un daudzi citi. Arī pārējo LZA nodaļu sanāksmes bija veltītas to projektu rezultātu analīzei un apspriešanai, kuriem varētu tikt rasts pielietojums cīņai ar pandēmiju. Tas, ka valsts līmenī netika atrasts finansējums, lai šo pētījumu rezultātus pārvērstu inovācijās, ir vērtējams viennozīmīgi negatīvi.

Īstenojot savu misiju, LZA vairākkārt vērsās ar vēstījumiem pie Latvijas iedzīvotājiem, skaidrojot gan SARS-Cov-2 vīrusa darbību, gan arī cīņas metodes ar to. Īpaša vērība tika veltīta tam, lai cilvēkiem izskaidrotu, kā darbojas vakcīnas, kādas ir iespējamās blaknes un cik drošas un efektīvas tās ir, lai ar zinātnē balstītiem faktiem iedrošinātu mūsu iedzīvotājus vakcinēties. Tāpat Zinātņu akadēmija ir aktīvi darbojusies valdības veidotajās darba grupās un komisijās, cenšoties panākt, lai tiktu pieņemti zinātnes atziņās balstīti lēmumi cīņai ar Covid-19.

Īpaši būtiski, ka daudzi mūsu Zinātņu akadēmijas locekļi aktīvi uzstājās plašsaziņas līdzekļos, informējot par to, kādi ir jaunākie sasniegumi un paņēmieni cīņai ar Covid-19, kā arī atspēkojot dezinformāciju, kuras mērķis ir kavēt cīņu ar pandēmiju, šķelt sabiedrību, maldinot to attiecībā uz riskiem un ieguvumiem, kas saistīti ar vakcināciju.

LZA viceprezidents, *LZA Lielās medaļas 2020 laureāts* akadēmiķis Andrejs Ērglis, *Gada Rīdzinieks–2021* akadēmiķis Jānis Kloviņš, LZA korespondētājlocekle Ludmila Vīksna un LZA prezidents ir starp tiem LZA locekļiem, kuru viedoklis videoformātā šogad ir publicēts jau vairāk nekā 100 reizes (kopā >400 reizes), un ne tikai par Covid-19 problemātiku.

Ļoti aktīvi ir bijuši arī LZA viceprezidents akadēmiķis Andris Šternbergs, *Baltijas asamblejas balvas laureāts* LZA akadēmiķis Andris Ambainis un LZA akadēmiķis Kaspars Tārs, LZA korespondētājloceklis Vjačeslavs Kaščejevs, kuru sacītais šogad ir publicēts vismaz 50 reizes. Es gribētu no sirds pateikties visiem mūsu kolēģiem par to lielo darbu, ko viņi ir veikuši komunikācijā ar sabiedrību, vienlaicīgi **aicināt neaizmirst atgādināt žurnālistiem par savu piederību Latvijas Zinātņu akadēmijai.**

Plašu rezonansi raisīja viceprezidenta Ojāra Spārīša un LMZN sekretāres Ligitas Āzenas kundzes vadībā veiksmīgi veidotie videomateriāli par Latvijas zinātnieku nozīmīgākajiem sasniegumiem 2020. gadā.

Pateicoties mūsu sabiedrisko attiecību speciālistes Ilzes Stengrevicas veiktajam monitoringam, es šodien varu informēt pilnsapulci, ka plašsaziņas līdzekļos LZA nominētie *Nozīmīgākie sasniegumi zinātnē 2020* tika atspoguļoti veselas 75 reizes, no tiem 66 bija LZA un attiecīgā medija sadarbībā veidotie raidījumi un raksti. Paldies kolēģiem par milzīgo ieguldīto darbu!

LZA Senāta un nodaļu sēdēm ir kļuvis iespējams sekot tiešsaistē Zoom platformā, un ir pieejami arī šo sēžu ieraksti.

Protams, ka LZA darbība neaprobežojās tikai ar Covid-19 problemātiku. Visas LZA nodaļas vismaz reizi mēnesī apsprieda attiecīgās jomas zinātnes, pētniecības un inovācijas jautājumus. Es esmu pārliecināts, ka Jūs visi esiet aktīvi sekojuši šīm sēdēm līdzī, un daudzi no Jums arī tiešsaistē ir iepazīstinājuši savus kolēģus ar saviem sasniegumiem Jūsu pārstāvētajās zinātņu nozarēs, tāpēc pie to tematikas šodien sīkāk nepakavēšos.

Tomēr īpaši būtu atzīmējams tas, ka LZA akademiķes Tatjanas Koķes un akademiķa Aivara Bērziņa vadībā ir ievērojami uzlabojusies mūsu Senāta darbība, kurai interesenti var sekot līdzī digitālajās platformās. Tas attiecas kā uz sēžu tematiku, tā koncentrēto un pārdomāto sēžu norisi. Paldies Senāta vadībai un tā locekļiem par ieguldīto darbu un sasniegtajiem rezultātiem!

Tāpat es vēlētos atzīmēt Senāta zinātniskās sekretāres Almas Edžiņas kundzes veikumu, kas šajos ļoti sarežģītajos apstākļos, kad sēdes nepieciešams organizēt attālināti vai jauktajā režīmā, kopā ar mūsu IT speciālistu Elmāru Langi ir spējusi nodrošināt sekmīgu to norisi, ieskaitot balsošanas procedūru īstenošanu.

Ar gandarījumu varu atzīmēt, ka arī kopumā LZA atpazīstamība sabiedrībā ir uzlabojusies. Te liels nopelns ir mūsu sabiedrisko attiecību speciālistei Ilzei Stengrevicas kundzei, kas rūpējas par LZA mājaslapas aktualizēšanu ar jaunāko informāciju par LZA locekļu aktivitātēm medijos, kā arī ir uzsākusi arī ikmēneša LZA almanaha publicēšanu. Papildus tam, Stengrevicas kundze veic lielu darbu, lai LZA darbībai varētu sekot līdzī ne tikai LZA mājaslapā, bet arī citu zinātnisko institūciju mājas lapās un sociālajos tīklos. Par to viņai liels paldies!

Tāpat daudz atraktīvāks un digitālā formā pieejams ir kļuvis LZA, Latvijas Zinātnieku savienības un LZP laikraksts *Zinātnes Vēstnesis*, kura transformācijā galvenais nopelns ir tā galvenajai redaktorei Ilonai

Gehtmanei-Hofmanei un viceprezidentam Ojāram Spārīša kungam. Īpaši uzteicama novitāte ir interviju cikls ar LZA akadēmiķiem, kas šogad bija veltīts LZA 75. gadskārtai. Tas ne tikai atklāj LZA akadēmiķu spilgtās personības un viņu veikumu, bet arī modina lepnumu par Latvijas zinātnes sasniegumiem, kas savukārt ir ļoti nepieciešams, lai zinātnei piesaistītu talantīgākos jauniešus. Un, protams, laikraksts sniedz ieskatu LZA darbībā, kas ir būtiski, jo liela daļa sabiedrības tā īsti nemaz neapzinās, kāds ir mūsu akadēmijas devums zinātnei un praksei.

Īpaši svarīgs ir bijis arī darbs pie jaunās LZA stratēģijas 2022.-2027. gadam, kas iezīmē pagrieziena punktu akadēmijas virzībai pretim tautsaimniecības vajadzībām. Šis dokuments ir mērķorientēts, un tā īstenošana nodrošinās plašu LZA un Latvijas zinātnieku iesaisti pielietojamā pētniecībā, produktu un tehnoloģiju izstrādē un pārnesē, kā arī inovācijā.

Savu mērķu sasniegšanai LZA ir izveidojusi vienotu sadarbības platformu ar LDDK, LTRK, LPS, LBAS, kas ļauj tikt labāk sadzirdētiem valsts varas gaitēņos, kā arī tiešā veidā no pirmavotiem gūt informāciju par tām tautsaimniecības vajadzībām, kur savu pienesumu var dot LZA.

Mēs esam arī proaktīvi iestājušies par ilgtermiņa valsts pētniecības programmu izveidi nozaru ministriju paspārnē. Šim nolūkam LZA nodaļas iesniedza savus priekšlikumus perspektīvu un inovatīvu pētniecības risinājumu izstrādei, kas palīdzētu īstenot NAP-2027 nospraustos mērķus.

Esam aktivizējuši savu darbību, atsaucoties uz globālo klimata pārmaiņu aktualitāti, it īpaši atjaunojamās enerģētikas jomā. Ir izveidotas jaunas sadarbības formas ar Latvijas Ūdeņraža asociāciju, Latvijas Telekomunikāciju asociāciju u.c. profesionālajām uzņēmēju organizācijām. Esam aktivizējuši LZA Zinātnes fonda darbību, koncentrējot to uz uzņēmēju vajadzību un sadarbības iespēju apzināšanu, tai skaitā uz vēja, saules un ūdeņraža izmantošanas iespējām enerģētikā.

Mēs ļoti ceram, ka nākamo gadu valsts budžetos mēs beidzot ieraudzīsim tādus līdzekļus augstākās izglītības un arī zinātnes, pētniecības un inovācijas attīstībai, kas nodrošinātu zināšanās balstītas ekonomikas attīstību Latvijā.

Šogad mēs atzīmējam arī Augstākās izglītības padomes 25. dzimšanas dienu, un LZA ir pilna apņēmības vēl aktīvāk iesaistīties augstākās izglītības un zinātnes attīstības procesos, tai skaitā augstākās izglītības un

tās pārvaldes reformā. Tāpēc LZA ir izvirzījusi virkni savu locekļu jaunveidojamo universitāšu padomju sastāvos. Mēs esam pārliecināti, ka mūsu kolēģi dos būtisku ieguldījumu starpinstitucionālās sadarbības veicināšanā un izglītības kvalitātes tālākā izaugsmē.

Diemžēl šogad zinātnei paredzētais bāzes finansējuma pieaugums diez vai spēs nosegt inflācijas radītos zaudējumus. Arī dotāciju Latvijas Zinātņu akadēmijas darbībai no valsts budžeta nākamajā gadā palielināt paredzēts netiek, un tas joprojām paliek divas reizes zemāks nekā 2008. gadā. Es varu tikai izteikt cieņu LZA personāla (sekretāres Daces Govičukas un personāldaļas vadītājas Ināras Augules, nodaļu zinātnisko sekretāru Ligitas Āzenas, Dainas Daijas, Veras Hohlovas, Sofijas Negrejevas, arhīva pārzines Rūtas Skudras, Vitālija Kozlovskas vadītās Lietu Pārvaldes un citu darbinieku) veikumam, kas, neraugoties uz niecīgo atbalgojumu, ir īsti LZA patrioti un turpina strādāt pēc labākās sirdsapziņas.

Diemžēl jāsecina, ka nedz politiķi, nedz valstsvīri Latvijā nespēj pieņemt nepieciešamos lēmumus, augstākās izglītības un zinātnisko institūciju, tai skaitā LZA efektīvas darbības nodrošināšanai. Tas rada īpašu slogu LZA Valdei un LZA ģenerālsekretārei akademiķei Baibai Rivžas kundzei, kas ar saviem kolēģiem pieliek visas pūles, lai iespēju robežās nodrošinātu LZA nodaļu un dienestu darbību, par ko viņiem liels paldies!

Trūcīgais finansējums un Covid-19 ierobežojumi ir būtiski traucējuši paveikt iecerēto arī LZA sekretāra akademiķa Modra Greitāna pārraudzītajai Ārējo sakaru daļai, ko vada prezidenta padomniece Ilze Trapenciere. Pandēmija turpinās, un visas mūsu aktivitātes ārējo sakaru jomā norisinās tiešsaistes režīmā, bet zinātnieku mobilitāte būtībā ir paralizēta. Tomēr mēs ceram, ka, pieaugot vakcinācijas aptverei, mēs spēsim atkal strādāt un tikties klātienē.

LZA pārziņā ir ne tikai izcilības veicināšana, ko mēs īstenojam ar daudzo vārdbalvu konkursu palīdzību, semināru, konferenču un kongresu organizēšanu un Latvijas pārstāvniecību starptautiskajās zinātnes institūcijās, un piedalīšanos sadarbības pasākumos Baltijas un Eiropas līmenī. Mēs rūpējamies arī par to, lai netiktu nepelnīti aizmirsti mūsu gados vecākie kolēģi. Akademiķa Īzaka Rašala vadītā komisija šogad ir izskatījusi pieteikumus un piešķīrusi valsts emeritētā zinātnieka statusa grantus 32 izciliem zinātniekiem, ar ko mēs viņus no sirds sveicam! Diemžēl arī šo grantu apjoms joprojām ir tālu no tā, kāds tas bija 2008. gadā.

Lai Latvija spētu sasniegt vecās Eiropas valstu ekonomiskās attīstības līmeni, mums jāpieliek visas savas pūles, lai izglītība, zinātne un kultūra būtu tās jomas, kurās Latvija tiktu minēta kā izcilniece. Bet, to īstenojot, mēs nedrīkstam aizmirst patiesību, ka **mēs esam stipri tik, cik stiprs ir mūsu gars!** Tāpēc, līdztekus pragmatiskajiem uzstādījumiem izglītības, zinātnes un ekonomiskās izaugsmes jomā, neaizmirsīsim, ka tikai mēs paši esam spējīgi nosargāt savu valodu un nāciju no saplūšanas un izzušanas lielo nāciju konglomerātos. Kopsim arī savu valodu, kultūru un uzturēsim savu nacionālo identitāti, lai arī mūsu bērnu un bērnu bērnu dzimtā valoda ir un paliek latviešu valoda!

Noslēgumā es vēlētos pateikties visai LZA vadības komandai, Prezidijam un Senātam par paveikto un sveikt visus balvu un diplomu saņēmējus ar izcilajiem panākumiem zinātnē! Lai mums visiem veiksmīga LZA rudens pilsapulce!